ચંપોભાભીના ચુડીર

૧૩૮૬૫

“મંદિર” કણપીઠ બજાર, સુરત.

માલીકઃ—બી. બી. બ્રધર્સ.

કીંમત એક આનો.

પ્રયોજક—શ્રી “પુષ્પ.”

गूजरात विद्यापीठ ग्रंथालय
[गूजराती कॉपीराइट विभाग]

अनुक्रमांक १३८५५ वर्गांक

पुस्तकनुं नाम चंपालालीना चीर

विषय ८ : ३

હવે તમારો શું અભિપ્રાય છે ?

તમે આ ચોપડી વાંચી ? તમને એ પસંદ પડી.

તો શ્રી "[illegible]મુખ" ના નવીન ઢબથી લખાયેલો [illegible]: વિષયો

ઉપર મીઠી ભાષામાં ટકોર કરતી આ ન્હાનકડી નવલિકા વાંચી

તમારા મોઢા મલકાયાં હોય તો એને પણ ટપી જાય

એવી બીજી સાત વાર્તાના આ હાસ્યરસના ખજાનો

આજેજ ! હમણાજ ! અત્યારેજ ! ખરીદી નાખો.

૧૫૦ પાના. | **ઘડીભર ગમ્મત** | ૭ આર્ટ ચિત્રો.

*** છતાં કીંમત ફક્ત આઠ આના. ***

—: થોડાક નમુના :—

(૧) મ્હારા સમ. (૨) તમારા સમ.

(૩) મ્હારા વહુજી. (૪) તમારા ભાભી.

(૫) મ્હારા બચુની બા. (૬) એમ કે ?

—: હસીહસીને ગાંડા થઈ જવાની ગેરન્ટી સાથે :—

—— મળવાના ઠેકાણાં ——

"શ્રી સરસ્વતી મંદિર"
કણપીઠ બજાર, સુરત.

"શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય."
ટાવર રોડ-સુરત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ
Deputy
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

પુષ્પઃ- ચંપાભાભીના ચીર. -ઃછઠ્ઠું.

કોલેજમાં હમણાં મે-વેકેશનની એટલે તાપની રજા પડી હતી. કુદરતની કરામત જોવાનો મ્હને ભારે શોખ હતો, એટલે એ રજાના દિવસોમાં ગ્રામ્યજીવનનો લ્હાવો લૂંટવા હું મ્હારા એક સહાધ્યાયી સ્નેહી સાથે એને ન્હાનકડે ગામડે ગયો. મ્હારા મિત્રના ઘરમાં આ મ્હારાં પ્હેલવહેલાંજ નહિ, પણ આ સાથે ત્રીજી વારના કુમકુમ-પગલાં હતાં. એક તો મ્હારા ઉરમાં આનન્દના પૂર ઉછળતાં હતાં, તેમાં વળી સગાંસહોદર સહુ કોઈથીય વિશેષ એવાં અમારા સ્નેહીના ડાબા અંગ યાને મ્હારા ચંપા ભાભી પણ આ વેળાં સાસરેજ આવેલાં હતાં, એટલે મ્હારે માટે તો સરિતા અને સાગરના સંગમ! સોના અને સુગંધના સંમિશ્રણ! જેવું હતું.

ઉમરમાં એ અમર યુગલ લગભગ મ્હારી બરોબરીયુંજ હતું. ભાભી જરા નહિ જેવા ન્હાના રહ્યાં, અને સ્વભાવે પાછાં મ્હારાથીય ચાર ચંદા ચઢે એવાં બટકબોલાં, મસ્તીખોર અને હસમુખા એટલે મ્હને તો બસ ખૂબજ ગમ્મત પડી. આખો દિવસ અમે પૂર છૂટથી મજાક–મશ્કરી કરવામાંજ પૂગે કરતાં, એકમેકને બનાવવાનોજ લાગ શોધતાં.

સ્હવારમાં વ્હેલાં ઉઠી ભાભીસાહેબે તો નાહી નાખ્યું, પણ બંદાની આંખો તો બરાબર આઠેજ ઉઘડી, અને આંખો ચોળતો હજુ તો હું પથારીમાંથી હમણાંજ ઉઠી દાતણની ચીરી મ્હોમાં નાખી પડશાળને હીંચકે હીંચી રહ્યો હતો, ત્યાં તો રમ...ઝમ રમ...ઝમ કરતાં મ્હારા ભગત ભાભીશ્રી દેવદર્શને જવા નિકળ્યાં.

" જરા હીંચકો રાખો તો ! " રૂપાની ઘંટડી વાગે ને રણકો કાનમાં રહી જાય, એમ એ બોલ્યાં.

અને આ કંઈ અમારે પ્હેલો પ્રસંગ ન્હોતો. મ્હેં હીંચકો થોભાવ્યો. મૂઢ ફેરવી પાછળ જોયું, તો ! ખરેખર ! ગુજરાતી ગ્રામ્ય-ગૌરીના લજ્જાશિલ અને લાલિત્યભર્યા સાદા છતાં સ્વચ્છ અને સુંદર લાગતાં સફેદ વસ્ત્રમાં સજ્જ થએલ ચંપાભાભી ઉભા હતાં.

" ઓહો ! તમે છોકે ભાભી ? મ્હેં તો આળખ્યાંયે નહિ ! " મ્હેં હાથે રહીને અજાણ્યા હોવાનો ડૉળ કર્યો.

" શાના ઓળખો ! આંખમાં હજુ ઉંઘ હશે ! "

" હાં...જરા એવુંજ છે. પણ તમે ! અત્યારમાં ક્યાંમ બેહ્ની-હણીને ક્યાં ચલાવ્યું ? "

"જશ દર્શને જવું છે."

"ત્યારે તો ભગત લાગો છો !" મ્હે મીઠો ટહુકો કર્યો.

"હે... મ્હોરા ભાભી જાય છે કે નહિ ?"

એમણે મ્હારી વહુની વાત કાઢી. અને વહુની વાત નિકળતાં **વર, અને વરની વાત નિકળતાં કઇ વહુ ન શરમાય?** મ્હેનો વહુજ ન્હોતી. અખંડ અણીશુદ્ધ બાળબ્રહ્મચારી હતો. એટલે પછી પૂછવુંજ શું ? હુ હસ્તો હસ્તો અને શરમાતો શરમાતો બોલ્યો: "તમારા સમ. કોઇ દિવસ તો કહો !"

"એ...તમારી રજા નહિ હોય, એટલે પછી બિચારાં શુ કરે ?"

મ્હેં પણ વગર પરણ્યે પતિદેવતા થવાનો લાખેણો લ્હાવો લૂટતાં જારીજ રાખ્યું: "રજા ! અરેરે ! વળી રજા કેવી ! તમે એ શું બોલ્યાં ! **આજકાલના વીસમીસદીના ભણેલ-ગણેલ અને સુધરેલ બૈરાં, સ્ત્રી-સ્વાતંત્ર્યના લેખો લખતાં અને ભાષણો કરતાં બૈરાં ! એમને વળી તીન દમડીના ધણીની તે રજા કેવી લેવાની હોય ? ઉલટાં પતિદેવતાઓ બાપડાં પગલે પગલે પત્નીદેવીઓની સલાહ અને સંમતિ લે છે, પૂછી પૂછીને પાણી પીએ છે.** કેમ આઇને ?"

"તે તો ભા ! તમારા ગામનો અને તમારા ઘરનો રિવાજ તમે જાણો. બાકી અમારા ગામમાં અને ઘરમાં તો એવું કંઇ નથી."

"ખોટું લાગે તો માફ કરજો, ભાભી ! તમે ગામડાના ગોરી રહ્યાં, એટલે એ બધું ન જાણો. બાકી શહેરની સુંદરીઓની તો વાતજ ન કરવી. સમજ્યા ?"

" એટલે ! "

" એટલે શહેર તે શહેર, અને ગમે એવુંય ગામડું તે ગામડું. અમારા શહેરના પરાંઓની તોલે તમારા ગામડાની ગંદી ગલીકુંચીઓ. અને અમારા શહેરની ઉઘાડે માથે ફરનારી એજ્યુકેટેડ અલબેલીઓની તોલે તમારી ગામડાની અભણ, સાદી અને ગામડી ઘુંઘટવાળીઓ તે ક્યાંથી આવે ? ક્યાં રાજા ભોજ ને ક્યાં ગાંગો તેલી ! સમજ્યા ! મ્હારાં સલુણાં ભાભી સરકાર ! "

" ઓછા ન આવે તો ! ભલે અમે ગામડાના બબૂચક અમારે ઘેર રહ્યાં ! તમારી રીતભાત અને રહેણીકરણી બા ! તમનેજ મુબારક ! અમને એ આવડેય નહિ, અને અમારે એ જોઇએય નહિ. અમારૂં છે એજ અમને મુબારક રહે તો બસ, ભયોભયો ! "

" કાં એમ બોલો છો. ભાભી ! "

" ત્યારે શું બાઇ ! તમારા શહેરના વિલાસી, ખર્ચાળ અને પાતકી જીવન કરતાં અમારા આ ન્હાના શા ગામડાના સાદા, સંતોષી, સુખી અને નિર્દોષ ગ્રામ્ય-જીવન તમને નથી ગમતાં ? નથી વધારે વ્હાલાં લાગતાં ? આપણા પ્રાચીન પ્રભુપ્રિય એવા સંતજનોએ અહીંજ પોતાના પંચવટી જેવાં પવિત્ર આશ્રમો બાંધી જેના મુક્તકંઠે વખાણ કર્યાં છે, ગીત ગાયાં છે, એ આ એકાન્ત પૂણ્ય-પ્રદેશો તમારા નેકીને બદલે નર્યા નર્કલોકોથી ભરેલ નગરોથી ક્યાં ઉતરે એમ છે ? નાગરિક-જીવન સાથે ગ્રામ્ય-જીવનની સરખામણી તો બાઇ ! કોઇ કાળેય-ભૂલથીય કૃપા કરી ન કરશો. "

" કેમ એમ ? "

મફત યોજના.

માસિક ૦-૮-૦ વાર્ષિક ૫-૦-૦

(૧) વાંચનારે સારામાં સારી **ઓળખાણ** યા તો ઓછામાં ઓછી ચોપડીની કીંમત **ડીપોઝીટ** આપવી પડશે. (પાકા પુઠાની નોવેલો વાચનારને માટેજ.)

(૨) દરેક મહીનાની **આખરે** દરેક ગ્રાહકને છાપેલી **આઠ આનાની કીંમતનું અમારી પસંદગીનું** એક સુંદર પુસ્તક ભેટ આપવામાં આવશે.

(૩) ભેટનુ પુસ્તક **દર મહીને** બદલવામાં આવશે

(૪) લવાજમ દર મહીનાની **શરૂઆતમાંજ** લેવામાં આવશે.

(૫) દરેક મહીનાની **પહેલી તારીખ** (જે તારીખે ગ્રાહક થયા હોય તે) **નિયમીત લવાજમ ભરી જનારનેજ** તે માસનું ભેટનું પુસ્તક મળશે.

(૬) મહીનો ખલાસ થયા બાદ **એક પણ દીવસ** ઉપર થશે, અગર, તો મહીનાની વચમા **કોઈપણ તારીખે** વાંચન બધ કરવામાં આવશે, તો લવાજમનાં નાણાં પૂરાં **માસનાજ** લેવામાં આવશે, **નહી** તો તેની **ડીપોઝીટ** રકમમાંથી તે વસુલ લેવામાં આવશે.

(૭) મહીનાની અધવચમાં કોઈપણ તારીખે ગ્રાહક થઈ શકાય છે. પદર પુસ્તકો વાંચ્યા પછી મહીનો પૂરો થયેલો ગણાશે.

(૮) એક મહીનામાં વધારેમાં વધારે **પંદર** પુસ્તકો વાંચવાને મળી શકશે. જે પુસ્તકો દુકાનમાં હાજર હશે, તેજ વાંચવાને મળી શકશે.

(૯) ચોપડીનું નુકશાન ભરી આપવું પડશે, ચોપડી ગુમ થતાં તેની **પુરી કીંમત** ભરી આપવી પડશે.

(૧૦) એકી સાથે **એકથી વધારે** ચોપડી વાંચવા જોઈતી હશે, તો તે **દરેક ચોપડી દીઠ** માસીક આઠ આઠ આના ગણવામાં આવશે. એક દિવસમાં એકથી વધારે વખત ચોપડી બદલી આપવામાં આવશે.

(૧૧) કાચા પુઠાના ન્હાના નોવેલો વાંચવા માટે **ઓળખાણ** અગર **ડીપોઝીટ** લેવામાં આવશે નહી.

(૧૨) દરેક વાંચનારને રીતસરની પહોંચ અને કાર્ડ આપવામાં આવશે. કાર્ડ લાવ્યા વિના ચોપડી બદલી આપવામાં આવશે નહી. કાર્ડ ગુમાવનાર પાસે **એક આનો** લેવામાં આવશે.

"શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય."

મેનેજર:—બી. એસ. બ્રધર્સ.] ટાવર રોડ, **સુરત.**

—* તમામ જાતના શાળોપયોગી જુના તેમજ નવાં પુસ્તકો વેચનાર તથા લેનાર. *—

હગકન્યા વાસન્તી	રાક્ષસી કુતરો (ડિ.)
કરણસિંહ	ખૂનીની ખોપરી (,,)
સતિ મેનાદેવી	અદ્‌ભુત ખૂન (,,)
ચંદ્રલતા	કોણ ચાલાક ? (,,)
આધ્યાત્મિક વાર્તામાળા	પીરોજાનો ફેંસલો (,,)
બેગમ કે બલા ?	ગુલેઅનાર (,,)
મહોબત કે ખૂન ?	આબાદ ડિટેકટીવ (,,)
સરોવરની સુંદરી (૧–૨)	ભયંકર મૂર્તિ (,,)
લાલનો એકકો (ડિ,)	ગુલબી ગુણીકા (,,)
ચોકટનો એકકો (,,)	શયતાની લીલા (,,)
ખૂની કોણ ? (,,)	કપટસિંહનું કાવત્રું (,,)
ડાકુની દીકરી (,,)	મહાદેવની મૂર્તિ (,,)
ચાલાક ચોર (,,)	લાલનો બાદશાહ (,,)
પાપીની દશા	બીરબલ બાદશાહ
દિનકરમણી (૧–૨)	લાલની લીલા
જાદુઈ માછલી	પોલાદી પંજો
પત્થરનો પાદશાહ	સોનેરી જાળ
ચંચળ ચોકડી	નવલશા હીરજી
ઘડામાં થાળી	પ્રેમની પિસ્તોલ
માયાવી મહેલ (૧–૨)	પાપની પિસ્તોલ
ચંપા	સુંદરમણી
દિવાન	લક્ષાધિપતિ કે લૂટારો
યુવરાજ	રૂઢિ પ્રાબલ્ય
જરદાલુ	મહાત્મા તુલસીદાસ

—* તાર તથા અરજીને લગતું ગુજરાતી–અંગ્રેજી તમામ કામ કરી આપનાર. *—

"તો શુ? એ તો પેલી કહેવત છે ને, કે જેનું ખાય એના ગુણ ગાય. 'અજા એવા ઓડકાર' એ પ્રમાણે તમે તમારા શહેરની ભવ્યતા પાસે અમારા ન્હાના શા ગામડાને ઉતારી પાડો, એમાં નવાઇયે શી?"

"નહિ તો? નહિ તો?"

"નહિ તો અમારા ગ્રામ્ય-જીવનમાં તમે શહેરી-જીવનથી એવી તે શી ન્યૂનતા જોઈ, એ તો મ્હને બતાવો."

"જુઓ ત્યારે, તમારા ગામડાના જીવનમાં ન મળે કોઇ વિદ્યાપ્રેમી, કવિ, લેખક, કે રસના પિપાસુ એવા રસિયાંઓ! બસ કેવળ ઘર, સંસાર, અને બહુ થાય તો ખેતર! એથી આગળ વધીને કંઇજ નહિ. એટલામાંજ તમારાં ગ્રામ્ય-જીવનના જીવન-મરણના સરવાળાનો જવાબ આવી જાય છે. જ્યાં જુઓ ત્યાં નરી નિરસતાનાજ દર્શન! મ્હેં તો એકેય (તમારા સિવાય!) રસિક જીવન ક્યાંય ભાળ્યું નથી."

"તમે શાના ભાળો? તમે તો કાલ ઉઠીને કહેશો, કે તમારાં ભાઇ અને આ ચંપાભાભીય ગામડાના છે, એટલે બસ અમેય અરસિકની ગણત્રીમાં આવી ગયાં. એમજને?"

"ના, ના, હું કાંઇ તમારી વાત નથી કરતો." આપણે બહાદુરીથી હવે બબ્બે બબ્બે કદમ પાછળ હઠવા માંડ્યું.

"ત્યારે પછી? ગામડામાં શું નથી? ચંદુભાઈ! તમે બારબારહું ભણ્યા પણ ગણ્યાં લાગતાં નથી. એક સાધારણ ગામડાની છોકરી જેટલીય તમારામાં અક્કલ નથી. હા!"

"હેં! શું એટલું બધું?"

"તો શું? અરે ગ્રામ્ય-જીવન જેટલી રસિકતા તો તમારા શહેરમાં તો શું પણ પૃથ્વીના પડ પર તો બીજે કયાંય (લંડન-પેરીસ જેવા હીરા-મોતીએ મઢેલાં નગરમાં તો) બતાવો! ગામડાની નદીઓ, ગામડાના લીલા હરિયાળાં ખેતરો! ગામડાના તળાવો! ગામડાના વાવ-કૂવાઓ, ગામડાની ગોરી ને પનઘટના પાણીડાં, સોનલ ઉંઢેણી અને રૂપલ બેડલું! એવી એવી રસિકતાઓના જ્યાં બારે માસ ભર્યાભંડાર છે, એમાં તમને રસિકતા શોધી નથી જડતી? અજબ! ભાઇ! નવરાત્રીના રાસડાં, ગરબીઓ, અને પનઘટ કે કોસના દ્રશ્યો તમે જોયાં છે? અરે વાંચ્યા છે? કોકને મોઢેય સાંભળ્યા છે? જેમાંથી કવિ, લેખક અને ચિત્રકાર ત્રણેને પ્રેરણા મળે, એ અમારૂં ગામડું! સાહિત્ય, સંગીત અને કલા ત્રણેનો જ્યાં સ્નેહભર્યો સંગમ! જ્યાં ધર્મ છે, પ્રેમ છે, સ્નેહ છે, સંપ છે, સત્ય છે, પવિત્રતા છે, એ જાદુભર્યાં, કામણભર્યાં રાધા-કહૈયાના ગોકુલ-મથુરા શા એવાં અમારાં ગામડાં! કયો સમર્થ કવિવર એના ગુણાનુગાન ગાવા કાવ્ય લખી શકે! કયો સર્વશ્રેષ્ઠ લેખક એની ઉપર આખી જીંદગીભરમાં એકજ છતાં પૂર્ણ લેખ લખી શકે! કયો પ્રતિભાશાળી ચિત્રકાર એની કળાના કળશને-રસના ધોધને પીંછીથી સજીવ ઉતારી શકે? કુદરતની એ કલા-પ્રસાદીના ગુણ ગાવ ગાવ તોય એવાંને એવાંજ અધુરાં! સમજ્યાં, સાંભળ્યું? કે હજુય એના રસ-ગાન આગળ સંભળાવું?"

"બસ-બસ. ભાભી! તમે તો ભલભલાં પંડિતોનેય બાજુએ મૂકો એવાં જબ્બર ટીકાકાર અને ભાષણકર્તા છોને? આપણે તો ભાઇ! તમારૂં આ પરાક્રમ આજેજ જાણ્યું. હાં! એવું જાણત, તો હું તમારી

સાથે મેદાનમાંજ ન પડત. મ્હારી ભૂલ થઇ ભાઇસાહેબ ! હાં ! માફ કરજો." ભાભી સાથે વાદવિવાદમાં મ્હારૂં ટટ્ટુ ન ચાલતાં હું ટ્રેજીકમાંથી એકદમ કોમીકના સીનમાં ઉતરી પડયો.

"ચાલો, ખસો ખસો, હવે જવા દ્યો. મ્હને તો મોડું થાય છે."

"જવાબ આપશો તોજ જવા દઇશ. બોલો ! આ બધું બોલતાં તમને કોણે શિખવ્યું ? મ્હારા ભાઇએ તો નથી ભણાવ્યું ને ?"

"તે તમારા ભાઇ આવે ત્યારે પૂછી જોજોને ! મ્હને શું પૂછો છો ?"

"હા...અને તમે બ્હાર જાવ છો. તે મ્હારા ભાઇની રજા લીધી છે કે ?" મ્હેં હીંચકો ઉંચો અટકાવી એમનો માર્ગ રોકયો: "જવાબ દ્યો, તોજ જવા દઉં."

"એમાં વળી રજા શાની ? તમે લોકો અમને પૂછીને બધે જતાં હશો કેમ ?"

"જતાં, તમારે હવેથી એમની રજા લેવી."

"બહુ સારૂ. તમારાં ઘરવાળાં કેવાંક છે, તે તો એક દિવસ બતાવો. પછી વાત."

"પિયેર ગયાં છે." મ્હેં મલકાતે મોઢે તોપ મારી.

"ત્યારે તો સાસરે જમવા જતા હશો ?"

"એ વાતજ જવા દ્યોને, ભાભી ! હું તો હજુ પરણ્યોય નથી, અને રાંડયોય નથી. બાળકુંવારો બાળબ્રહ્મચારી છું. સમજ્યા ? હા...હા...હા." હું ખડખડ હસી પડયો.

"વાહરે ! તમેય કોઇ અજબ મૂર્તિ લાગો છોને !"

" વારુ, ભાભી ! દેવ જેવા મ્હારા ભાઈ ઘરમાં બેઠાં છે, એમને દર્શને જ્વાને બદલે, વળી મંદિરના દેવને દર્શને જ્વાની શી જરૂર ? ઘેર બેઠાં ગંગા છે, એમાંજ સ્નાન કરોને ! એમનેજ પૂજોને ! એ રીઝશે તો તમારાં બધાંય કોડ પૂરાં કરશે. કેમ ખરૂંને ? "

ભાભી જરા હસ્યાં. " બહુ સારૂ, હવેથી એમ કરીશું, હાં ! તમારી વહુ આવેને. એને એવી શિખામણ આપજો, સમજ્યા ? "

એટલામાં આરતીનો ઘંટારવ થયો. " ચાલો, ખસો, જ્વા દયો. આરતી આવી. " કહેતાંજ બળ કરી હીંચકો હડસેલી એ મ્હારા હાથમાંથી છટકી ન્હાસી ગયાં. જ્યારે આ તમારા સેવક હીંચકાની ઉપર ઝૂલવાને બદલે, હીંચકો સેવકની ઉપર ઝૂલી રહ્યો હતો. અંતે મ્હારી હાર થઇ, અને એ જીત્યાં. ભલા ! એ તો સો ટચના સોના જેવી સાફ-ચોકખી વાત છે, કે: " પુરૂષ પર જીત પ્રમદાની થતી આવી સદાની છે. "

*　　*　　*　　*

થોડી વારે નદીએ ન્હાવા ગએલાં અમારાં સ્નેહીની પધરામણી થઇ. એ ભાઈ જરા શરીરે ભીમસેની જમાનાના હોવાથી હરહંમેશ ટાઢેજ પાણીએ ન્હાતા હતા, જ્યારે આ તમારા સેવકને ટંકુ પાણી જોઇનેજ ટાઢ ચઢતી હતી. એટલે અમારાં બંનેનો મીઆં-મહાદેવનો મેળ મળેજ ક્યાંથી ? એ નદીએ તો બંદા બાથ-રૂમમાં ! (ન્હાવાની ન્હાની શી ચોકડી !)

ઘરમાં પગ મૂકતાંજ ભાઇએ આમતેમ અંદર નજર નાખતાં મ્હને પૂછ્યું: " કેમ અલ્યા ચંદુ ! ત્હારા ભાભીસાહેબ કયાં પધાર્યાં છે ? કાંઇ દેખાતાં નથીને ? "

મ્હારૂં મૂળ નામ તો હતું મી. ચંદ્રવદન! પરન્તુ ઘરમાં અને બ્હાર સહુ કોઇ મ્હને ચંદુને લાડકે અને ટુંકેજ નામે બોલાવતું, અને ઓળખતું, અને મ્હને પણ એ ચંદ્રવદન કરતાં ચંદુનું ટચુકડુંજ નામ ગમતું. મ્હોટાભાઇની મુઝવણ હું પામી ગયો. એટલે ધીરેથી ભાઇને ખોટું ન લાગે, એમ ટકોર કરતો હસતે વદને હું બોલ્યો: "શું વહુઘેલી દુનિયા! આજકાલના યુવાન છોકરાઓ ઘડીકવાર જો ઘરમાં વહુને ન જુએ, તો જાણે બીજા તુલસીદાસ (ગાંડાઘેલા) થઇ જાય. કાં ભાઇ! તમેય એટલી વારમાંજ સુનાં પડી ગયાં કે?"

"મ્હારે શું? અક્કલના ખાન! ત્હનેજ જમવાનું મોડું થાય, એટલા માટે પૂછી રહ્યો છું. અરે હાં! પણ તું ન્હાયો કે અલ્યા?"

"પણ ન્હાયજ ક્યાંથી? ભાઇ કે ભાભી બંનેમાંથી કોઇએ મ્હારો ભાવજ નથી પૂછ્યોને!"

"તું કેટલોક પૂછે છે? કે અમે પૂછીએ!"

"વાહ ભાઈ! તમે પણ હવે અમે બોલતાં શીખ્યાં ખરાં! ફિકર નહિ. હમે હાથે પાણી કાઢી નાહી નાખીશું. થોડા કંઇ ન્હાયા વિના રહેવાના છીએ?"

"નાહિ નાખોને તો બા! એમાં કંઇ થોડો કોઇના ઉપર ઉપકાર કરવાના હતા?"

"ભલે ભાઇ! ભલે. બાયડીવાળાનો ભાવ આજ બધાં પૂછે, અમારા જેવાં સીન્ગલ (વાંઢા) નો ભાવ કોણ પૂછે?"

"હા...તે તમેયે બા! ડબલ (બેવડાં) થઇ જાવને, એટલે તમનેય બેઠાં બેઠાં મ્હારા નવા ભાભી ઉપર હુકમ કરવાનો મળશે. પછી તો આમ ટપ્પ બોલ્યા, ને ચપ્પ હાજર."

"ઠીક છે, તમને પૂછીશું."

એટલું કહી હું ન્હાવાને માટે પાછલા વાડામાં દોડી ગયો.

*　　　*　　　*　　　*

ઠીક છે ! બાપદાદાના વખતની ચાલતી આવેલી પ્રથા ! એટલે છૂટકો નહિ થાય, એટલાજ ખાતર મ્હેં આમતેમ બેચાર લોટા પાણી શરીર ઉપર ઢોળી મૂશળસ્નાન કરી નાખ્યું.

"એ...ભાઇ ! જરા દીલ લૂંછવાનો ટુવાલ હોય તો લાવજો." મ્હેં ન્હાવાની ઓરડીમાં બેઠાં બેઠાં ભીને દીલેજ ભાઇને બૂમ મારી.

મ્હારો મ્હાડી સૂર અંદર તો બરાબર મ્હોંચ્યો. ઘરથી દેવમંદિર ભાગ્યેજ પચાસ કદમ પૂરું દૂર હશે, એટલે ભાભીશ્રી દર્શન કરી ક્યારનાય પાછાં પધારી ચૂક્યાં હતાં. અત્યારે રસોડામાં બેઠાં બેઠાં તેઓ રાંધતાં હતાં. ભાઇને કાને મ્હારી બૂમ પડી, એટલે એમણે બ્હારને હીંચકે બેઠાં બેઠાંજ હું આબાદ સાંભળું એમ એમના અર્ધાંગને હુકમ ફરમાવી દીધો. "જા...તો...જરા ચંદ્રભાઇને દીલ લૂછવાનો ટુવાલ અને ધોતીઉં આપી આવ તો."

ભાઇનો ઓર્ડર થતાંજ ભાભી હાથ ધોઇ ઉઠયાં. એમના ઝાંઝર ઝમક્યાં. દરમ્યાન મ્હારા ભાઇ મ્હારા ધારવા મુજબ અરરીસી–કાંસકી લઇ એમના નાટકીઆ જેવાં લાંબા વાળના પટીઆં પાડવામાં ગૂંથાયા. બ્હાર ઠંડીમાં થરથરતો ભીને દીલે ને ભીને ધોતીએ હું ટુવાલની રાહ જોતો ઉભો હતો, ત્યાં તો ભાભીશ્રી ખાલી હાથે સ્હામા આવી ઉભા રહ્યાં. મ્હેં એમને ગરીબ ગાય જેવાં શબ્દોમાં કહ્યું: "ભાભી ! જરા અંદરથી દીલ લૂંછવાને ટુવાલ ને ધોતીઉં ન આણી આપો ? મ્હોટી મહેરબાની થશે !"

"હ્યો, વળી અમારાં ગામડીયાના ઘરમાં તે ટુવાલ કેવો ? એ તો તમારા શહેરમાંજ હોય ! અમારે ત્યાં શું હોય ? ધૂળ ને ઢેફાં !" ભાભીએ દાવ પર આબાદ સોકટી મારી.

"હવે મસ્કરી જવા દયોને ભાભીસાહેબ !" મ્હેં ઠંડીમાં શાંત ફફડાવતાં જેમતેમ જવાબ વાળ્યો.

"તો શું તમે ખોટું માનો છો ?"

"ભાઇસાહેબ ! હવે આપતાં હો તો આપોને ! મ્હારે અત્યારે ખોટાં-ખરાંની પરીક્ષા નથી કરવી."

"પણ ક્યાંથી આપું ? તમારા ભાઇએ કોઇ દી વસાવ્યો હોય, ત્યારેને ? હા...બાકી કહો તો તમારા ભાઇનું આ ધોતીઉં સ્હામા વાંસડા ઉપર સૂકાય છે, તે આપું. એ ચાલશે ?" કોઇ ન સાંભળે એમ એમણે મ્હને બનાવવા માંડયો.

પણ હું ય ક્યાં એમ તો એનાથી જાઉં એવો હતો. મ્હેં હાજરજવાબીની પેઠે રોકડુંજ પરખાવ્યું: "ત્યારે એની જોડે તમારૂં લુગડું સુકાય છે, એનાથીજ લૂંછી નાખું તો કેમ ? ભાઇનું ધોતીઉં આપવાને તૈયાર થયા છો, ત્યારે તમારાં ચીર તે એવાં શું અમુલખ છે ? આપકી લાપસી ને પરાઈ કુસ્કી, કેમ ? એમજને ?"

"ઓહોહો ! એમાં શું ? તમારાથી કંઇ એ વધારે છે ? તમને એમ ઠીક લાગતું હોય, તો એમ. હ્યો, એનાથી લૂંછી નાખો. હવે કંઇ છે ?"

અને મ્હેં સ્વપ્ને પણ એમ ન્હોતું ધાર્યું, કે મ્હારા બોલેલા બોલ આમ મ્હારેજ ગળે પડશે. ભાભીએ વાડના વાંસડા ઉપર સૂકાતું

એમનું લુગડું ખેંચી લાવી મ્હારા બીના દીલ ઉપર ફેંક્યું. "લ્યો, લૂંછી નાખજો, હવે બોલ્યા છો તે...નહી લૂંછી નાખો તો તમને મ્હારાં સોગન છે."

જવાબની દરકાર રાખ્યા વિના એ તો ચાલ્યા ગયાં. ભાભીના સોગન! મ્હને તો ભારે પડયાં. બોલ્યું વચન પાળવાનો રાજા હરિશ્ચંદ્ર જેવો અખતરો અને શિઆળાની ટાઢ! બંનેએ મ્હને મુંઝાવ્યો. આખરે મ્હેં આજુબાજુ ઉડતી નજર નાખી જોઈ લીધું. "કોઇ જોતું તો નથીને?" અને પછી આંખ મીંચી મ્હેં પણ મ્હારાં એ પ્રેમાળ **ચંપાભાભીના ચીર**થી દીલ લૂછી નાખ્યું. અરે પણ પછી! પ્હેરવાને–બદલવાને ધોતીયું કયાં હતું?

હું ફરીવાર મૂઝાયો. વાંસડા ઉપર નજર નાખી, તો ભાઇનું ધોતીયું પણ ગેપ! નક્કી એ પરાક્રમ પણ એમનુંજ! સમય વિચારી અંતે હું એજ ટુવાલ (ચીર) અંગે વીંટાળી બિલાડીને પગલે ગુપચુપ બ્હાર જવા મંડયો. પણ રસ્તોજ રસોડામાં થઇને જતો હતો, એટલે મ્હારી ગમે તેટલીય સાવચેતી અને અગમચેતી છતાંય હું ભાભીની ચકોર આંખોથી છટકવામાં ન ફાવ્યો.

આજકાલના ફુંક મારે તો ઉડી જાય એવાં નાજુક બૈરાંઓ સફેદ કલકત્તાના લુગડાં પહેરે છે, તે તો તમે જાણો છોને? મ્હારા ચંપાભાભી તો જોકે ગામડાના હતાં, છતાં મ્હારા ભાઇ જરા ભણેલા ગણેલાં અને શહેરના સુધરેલ વાતાવરણમાં ઉછરેલ હોવાથી એમણે ભાભીને માટે કલકત્તાના આ ઝીણા સફેદ લુગડાંજ પહેરવાની ખાસ ફરમાસ કરી હતી. હું ઉતાવળમાં ને ઉતાવળમાં ધોતીઆને બદલે એમનું ઝીણી કાળી કોરનું સફેદ લુગડુંજ લઇને વાડામાં દોડયો. ત્યાં તો

નીચે લખેલું કોઈપણ પુસ્તક વેચાતું અગર ભાડે વાંચવા મળી શકશે.

—• માસિક વાંચન ફી માત્ર આઠ આના.—દર માસે આઠ આનાનું પુસ્તક ભેટ. •—

—• આ પુસ્તકો વાંચવા માટે ડીપોઝીટ અગર ઓળખાણની જરૂર નથી. •—

પ્રબોધકુમાર	ઝેરની પ્યાલી (૧–૨)
સ્નેહજ્યોત	ભક્ત સુરદાસ (૧–૨–૩)
સ્નેહગીતા	કમળા કિશોરી
લગ્નબંધન	દોઢ દિવસની દુનિયા
વિમળા	વિષનો વરસાદ
રણજીત કુસુમ	ભામીનીનો ભોગ
કમળકુમાર	પાપનું પડીકું
સંસાર બંધન	જગતનો જાદુગર
ગુણલક્ષ્મી	જળકુમારી (૧–૨)
કુળલક્ષ્મી કમળા	પૃથ્વીરાજ (૧–૨)
બાલામંજી (૧–૧)	હનુમાનની મૂર્તિ
ભેદી રાજકુમાર	અલકકુમારી
વિનાશીની વામા	રાજકન્યા ચંદ્રપ્રભા
વીરસિંહની વીરતા	ભેદી ભોંયરૂં
વીર ધનંજય	તેજસીંગ દાનસીંગ
ભેદી ભુજંગ	ભેદી પ્રવાસ
ગુલસાના	બહાદુર બળવંતસીંહ
સમાજની સંધ્યા (૧–૨)	છેલ્લી મુલાકાત
પ્રતાપ રૂદ્ર (૧–૨)	ભોંયરાંનો ભેદ
વૈતાળ પચ્ચીશી	ભયંકર ભામિની (ડિ.)
સતી ભક્તિપ્રભા	કાળીનો એક્કો („)
મદનપ્રભા	ડૉક્ટર કે દૈત્ય ? („)
શશિવદની	પતિ કે પિશાચ ? („)
ગઢવી હાલો	ભયંકર કૂતરો („)

મળો:—"શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય." ટાવર રોડ—સુરત.

ડીપોઝીટ યા ઓળખાણ વગર ભાડે વાંચવા મળતાં પુસ્તકો.

હીમરાણી	અભાગીની લક્ષ્મી
એકજ પૈસો	દાનેશ્વરી કર્ણ
ડિટેક્ટીવ કે દેવ ?	લાલ દીવો
મદાલસા (૧-૨)	રંગમાં ભંગ
સાડા ત્રણ ભાઇબંધ	વીણા વેલી (૧-૨)
સાડા સાત ખૂન	સુધરેલી સરલા
ફુલ્લીનો એક્કો	અક્કલનો ઓથમાર (૧ થી ૪)
પ્રમદા	નિહિલિસ્ટોના પંજામાં
દોલામારૂ	વીસમીસદીનો વકીલ
છેલજરાર	બહાદુર માનસિંહ
ગજરામારૂ	સતી ગુણસુંદરી
ગુલબકાવલી	જાદુઇ વાતો
સુંદર કામદાર	ભાગ્યવાન અભયસિંહ
બરાસ કસ્તુરી	મુંબઇની શેઠાણી
સતી તેજબા	મણી ને મેના
સદેવંત સાવળીંગા	સુંદર રસિક
ચિત્રસેન ચંદ્રિકા	મચ્છવેધ
મહીયારી લીલાવતી	સુરેખાહરણ
દેવી પોપટ	અભિમન્યુનો ચકાવો
સંગીત લીલાવતી	પાંડવાશ્વમેધ
સુમતિ વિલાસ	સ્ત્રીચરિત્ર
એકાદશીની કથા	મીરાંબાઇ
નરસિંહ મહેતો	નળાખ્યાન

"શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય." દાવર રોડ—સુરત.

[illegible]—[illegible] એન્ડ કંપની. [illegible]

માસિક ફી ૮ આના.—૬૨ માસે ૮ આનાનું પુસ્તક ભેટ.

ભાઇ રસોડામાં આવી ભાભીને પૂછવા લાગ્યાઃ "કેમ! ચંદુભાઇ શું કરે છે? એમને દુશાલ આપ્યો?"

"જુઓને, વાડામાં ધોતીયું બદલતા હશે."

પૂરી કમબખ્તી! ખરેખર હું મ્હારાં મશ્કરાં અંબાભાભીના ચીર શરીરે શોભાવી રહ્યો હતો, ત્યાં તો ભાઇ ધસી આવ્યાં. એમની પાછળ ડાહ્યાં ડમરાં મંદ મંદ હસતાં ભાભી પણ આવ્યાં. મ્હારી ગૌતમ દશા ફર્સ્ટ ન્યુ પેટર્ન તેમણે જોઇ. પછી શું થયું? તે તમેજ સમજી લ્યો. તમારા સમ, મ્હને તો કહેતાં ને લખતાં પણ શરમ આવે છે. હસી હસીને ભાઇ-ભાભીએ તો હદ વાળી. બનાવવામાં પણ બાકી ન રાખ્યો. હું તો ખિસીયાણોજ પડી ગયો, અને કેમ જાણે હજુ આટલું તો મ્હારે માટે ઓછું હોય, તેમ ભાભીસાહેબ મલકાતે મુખડે ભાઇસાહેબ પાસે મ્હારી બહાદુરીનું ઇનામ અપાવવા બોલ્યાઃ

"વાહરે ચંદુભાઇ! આ તે કંઇ ઠીક કહેવાય કે? આ શું? ખોળી ખોળીને આ નવુંજ લુગડું શોધી કાઢ્યું? તમારા ભાઇનું એકાદ ધોતીયુ હોત તોય ઠીક! તમારી આવી મશ્કરી તો અમને નહિં પાલવે આ! હા......"

"હવે હોય એ તો......" ભાઇ વળી ભાભી તરફથી બોલ્યા.

આ તો ચોર ઉલટો કોટવાળને દંડે! હોય બાપા હોય! એમનો હસવાનો અને મ્હારો લાજી મરવાનો વખત હતો. નીચી મુંડીએ એ બધુંય હું સાંભળી રહ્યો હતો, ત્યાં તો ભાભીસાહેબના શબ્દ પૂરી થતા ભાઇ મ્હને બોલવા લાગ્યાઃ

"અલ્યા ચંદુ! આ શા તોફાન! તું કાંઇ હવે કિકલો ન્હાનો છે શું? ત્હારી ભાભીના ચીર તે ત્હારે મને કાંઇ દુશાલ-બુશાલ ખાવો છે શું?"

"પણ ભાઈ! મ્હારી **ભાભીના એ પરાક્રમ** તમે ન સમજો. ખસો......એ તો જે જાણતા હોય, તેજ એમના ગુણ જાણે."

એટલું કહી મ્હેં તો દોટ મૂકી. ભાઇ તો તાબુતના થાંભલાની માફક મ્હારી તરફજ જોતા રહ્યા !

* * * *

રાત્રી પડી. આજ મ્હારૂં ભેજું ઠેકાણે ન્હોતું, એટલે મ્હે ખાધું, કે તરતજ હીંચકા ઉપર લંબાવી દીધુ. મ્હને પ્રસ્તાવનામાંજ કહી લેવા દયો, કે હું જરા બીનહરીફ અને અજોડ ઉંઘણસી હતો, એટલે ઘસઘસાટ ઘોરવા મંડયો. ભાઇએ આવી મ્હને કયારે ઉપાડયો, અને કયાં સુવડાવ્યો? તેની કાંઇજ ખબર મ્હને ન્હોતી. હા ... ... પરન્તુ ભાભીશ્રીના થોડાંક શબ્દો મ્હને સાંભરે છે.

"કેમ કાંઇ ઓઢવાનું જોઇશે કે ચાલશે? કહો તો આપી જાઉં."

"નાખી જાવ, નાખવું હોય તો!" મ્હેં પથારીમાં લંબાવતાં અર્ધી ઉંઘમાંથીજ જવાબ દીધેલો.

અને પછી ભાભી કાંઇક મ્હારા શરીર ઉપર નાખી ગયા, અને હુ પણ માથે-મ્હોડે ઓઢીને સુઇ ગયો. મ્હને આખા ઘરમાં મોડામાં મોડા ઉઠવાની ખરાબ ટેવ હોવાથી સ્હવાર પડતાંજ ભાઈ મ્હને ઉઠાડવા આવ્યા. કોણ જાણે બુમ પાડયા પછી એમણે એવું તે શું જોયું? કે ઘડી-ભર ટેબ્સો થઈ ગયાં! હું તો તબિયતથી આળસ અને બગાસાં ખાતો ખાતો અફીણીની માફક આંખો ચોળતો ઉઠયો. ત્યાં તો મ્હારી પથારી પાસે બેસી ખડખડાટ હસી રહેલા ભાઇને મ્હેં જોયા.

"એ વળી સ્હવારના પ્હોરમાં ઉઠતાંની સાથેજ શું છે?"

જવાબમાં એમણે મ્હારૂં ઓઢવાનું ખેંચી મ્હને બનાવ્યું. હવેજ મ્હારી આંખો ઉઘડી. ભાઇ કાંઇ ફોકટના ન્હોતા હસતા. આ સાથે મ્હારી બીજી વાર હાર થઇ. રાતના ભાભી મ્હને જાણી જોઇને મશ્કરી ખાતર ઓઢવાનાને બદલે એમનું ગાભડી જાડું અને જુનું લુગડું અર્થાત્ ચીર આપી ગયાં હતાં. વાહ ! ભાભી વાહ ! પ્રમદા બુદ્ધિ પાનીએ, કે પુરુષ-બુદ્ધિ પાનીએ ?" મ્હેં મ્હારા અંતરાત્માનેજ સવાલ પૂછ્યો.

ભાઇના ગયા પછી હું ઉતરેલ મ્હોડે દાતણનું લાકડું મોઢામાં નાખી બ્હાર ઓટલે જઇને ગોઠવાયો. અંદર ભાઇ-ભાભી "ખી..ખી.. ખી.." કરીને હસતાં હતાં, તે બધુંય હું બહાર બેઠો બેઠો સાંભળતો હતો. પણ શું ઉતરતું મોઢું લઇને બોલું ? "ઠીક છે, ભાભીસાહેબ ! વખત આવવા દ્યો, તમનેય જોઇ લઇશ." કહી દાસ તો હું મનમાંજ ગડબડી બેસી રહ્યો, અને જ્યાં લોટો હાથમાં લઇ મોઢું ધોવા જાઉં છું, ત્યાં તો હા...ક...થુ... પાણીમાં નર્યું મીઠું નાખેલું હતું. ફરી મ્હારી આંખ ભાભી ઉપર ફરાઇ. અને મ્હારૂં કરાયું મોઢું ! એ દીન તો આખાદ જોવા જેવો હતો.

* * * *

શિઆળાની મોસમ હોવાથી બીજે દીવસે અમારે ભાઇના એક ઓળખાણના પટેલને ત્યાં પાસેના ગામડામાં પોંક ખાવા જવાનું નક્કી થયું હતું. ભાઇની સૂચના પ્રમાણે આજ હું અંધારામાં ઉઠી તૈયાર થઇ ગયો, અને ભાઇએ નિશાની આપી તે પ્રમાણે મ્હેં એક પોટલીમાં બદલવાને માટે એક એક ધોતીઉં બાંધી લીધું.

સાત સાડાસાતને સુમારે તો અમે પટેલને ખેતરે પહોંચી ગયા. વ્હેલી સ્હવારમાં સ્નાનપાણી કરી અમે તો લીલા લીલા મીઠા મીઠા પોંક ઉપર અમારો મારો ચલાવવો શરૂ કરી દીધો. બરાબર નવ વાગે અમે પોંક ખાઈ ધરાયા, એટલે પટેલની પરોણાચાકરીને માન આપી એમને ઘેર પહોંચ્યા. પ્હેલાં તો ભાઇએ ઘેર પ્હોંચતાંજ ન્હાવાની વાત ઉંચી મૂકી જરા આડા પડવાની વાત છેડી, પણ હું ક્યાં એમને એમ સહેલાઈથી છોડું એમ હતો! મ્હેં તો "અરે! એ શું બોલ્યા? આપણે વૈષ્ણવને તે વળી ન્હાયા વગર ચાલે કે? ઉઠો...ઉઠો..." એમ કરી મહામહેનતને ને પરાણે એમના કપડાં કઢાવ્યાં. આગળની ગોઠવણ મુજબ હું તો ઝટપટ નાહી ઉઠ્યો, ને પોટલી છોડી મ્હારૂં ધોતીયું બદલવા લાગ્યો, ત્યાં ભાઇ ન્હાવા બેઠા. ન્હાઇ રહ્યા કેડે એમણે મ્હારી પાસે ટુવાલમાં ધોતીઉં લપેટેલ પોટલી માંગી, અને મ્હેં એ એમના હાથમાં લાવી મૂકી. ભાઇએ તો ટુવાલ છોડી અંદરથી વસ્ત્ર કાઢ્યું. અને જ્યાં ધડી ઉકેલી બદલવા જાય છે, ત્યાં તો..."અરે! અલ્યા ચંદુ! આ શું?"

"શું છે ભાઇ?" હું આશ્ચર્ય પામતો એમની પાસે આવી ઉભો.

"આ શું બાંધી લાવ્યો? આ તો ત્હારી ભાભીનું લુગડું!"

"હું શું જાણું! ભાઇસાહેબ! ભૂલમાં અંધારામાં ભૂલથી તમારા ધોતીઆને બદલે એ હાથમાં આવી જતાં બંધાઇ ગયું હશે! અને એકસરખાં રંગના, એટલે ભૂલાવામાં પડી જવાય, એમાં શું આશ્ચર્ય!"

"ચૂપ રહે, હરામખોર! એ ત્હારૂંજ કારસ્થાન છે,"

હું હસી પડયો. આ વખતે નીચું જોવાનું એ બાઇસાહેબના ભાઇસાહેબને હતું. એ પણ સમજ્યાં કે સેવક કંઈ છેક એમ ગાંજ્યો જાય એમ નથી ? એણે પણ દાવ ઉપર સોફટી આબાદ મારી બનાવી છે.

"પણ હવે પહેરવું શું ? એનો કંઇ ઉપાય ?"

"ભાઈ! સાચું પૂછો તો મ્હારા મનમાં કે કદાચ ભાઈ ભાભી વિના સૂના પડી જાય, એકલાં ન ગમે, ચ્હેન ન પડે, એટલાં માટે એમના સ્નેહસ્મરણ–ચિહ્ન તરીકે આ ચીર સાથે..."

"પણ એ અક્કલના ઓથમીર!" ભાઈ મ્હારો કાન પકડી કોઈ સાંભળે નહિ એમ પોતાની આબરૂનો બચાવ કરતાં મ્હારા કાનમાં કહેવા લાગ્યાં: "આવી મજાક–મસ્કરી અને ગમ્મત તે વળી અહીંયા પારકાને ઘેર હોય કે ? આટલો મ્હોટો વધી જાણ્યો, પણ હજુ ત્હારામાં બે બદામની પણ અક્કલ નથી."

પણ પછી શુ ? પેલી કાળી કોર ઓટીમાં દબાઈ જાય, એમ સફાઇથી ભાઇએ આખરે એજ મ્હારા **ચંપાભાભીના ચીરને** મનેકમને પણ વધાવી લીધું.

"હા...હા...હા...હા...હા...વેરી...વસ્સ." હું હસી પડયો, સાંજે અમે ઘેર પાછા પધાર્યા. પણ ભાઇએ પટેલને ત્યાં પ્હેરેલા પેલા ચીરનો પ્રસંગ હું હજુ ન્હોતો ભૂલ્યો. ભાઇને મોતીડે વધાવવાને મ્હારા ભાભી આંગણામાંજ ઉભેલા હતા. આવતાંની સાથેજ મ્હેં એમને હસતે વદને કહ્યું: "કેમ આવીયે કે ?"

"હા, ભલે પધારો. તમારા ભાઇ કયાં છે ?"

"ધીરે ધીરે પાછળ આવે છે. લ્યો આ પોટલી, પટેલને ત્યાંથી ભાઇ તમારે માટે બંધાવી લાવ્યા છે."

બૈરાંનો જીવ ! આફજો અને અધીરા ! એટલે ભાભી પૂછ્યા-ગાછ્યા વિનાજ પડશાળને હીંચકે બેસી હોંસે હોંસે એ છોડવા મંડી પડ્યાં. પણ જ્યાં છોડીને જુએ છે, ત્યાં તો ઠંડા આઇસક્રીમ ! મ્હારા ઉપર તીરછી નજર નાખી તેઓ બોલ્યાચાલ્યા વિના એમના એમજ પોટલી ત્યાં પડતી મૂકી ચાલ્યા ગયા. એમાં મ્હારા ભાઇએ પટેલને ત્યાં પ્હેરી પવિત્ર કીધેલાં એવાં ભાભીના ચીર હતાં.

એટલામાં તો ભાઇ પાછાજ આવી પ્હોંચ્યા. પોટલી હીંચકા ઉપર ખુલ્લી પડેલી જોતાંજ એમણે મ્હને ખાનગીમાં ધીરેથી કહ્યું: "ચંદુ ! આને આમ વચ્ચે શું લાવીને નાખ્યા? જા ત્હારી ભાભી જાણે નહિ એમ એને છાનામાના પાછલા વાડામાં સૂકાતા નાખી આવ." અને "બહુ સારૂ" એમ ટુંકો ઉત્તર આપી હું અંદરના ભાગમાં ચાલ્યો ગયો. પણ બાપડા ભાઇને એ ક્યાં ખબર હતી, કે સેવકે એમની આ બહાદુરીના બારણા ભાભીસાહેબ પાસે પણ ક્યારનાય ઉઘાડી કરી નાખ્યા હતા !

હાથ-મ્હોં ધોઇ અમે જમવા બેઠાં. જમતાં જમતાં મ્હેં બન્નેમાંથી કોઇ ન સમજે એમ એક પછી એકને વારાફરતી ખૂબ બનાવ્યાં. ત્યાં એકાએક મ્હારી આંખ રસોડાની ખીંટીએ લટકાવેલી એક પોટલી તરફ ગઇ.

"ભાઇ ! પેલી પોટલીમાં શું છે ?"

"કોને ખબર ! હશે કંઇ !"

મ્હને તો કુતૂહલ થયું, અને મ્હેં તો ઝટ ધીરેથી એ પોટલી નીચે પાડી. એમાં મ્હારી ભાભીના જરી-પુરાણા, ફાટેલ-તૂટેલ ચીર બાંધેલાં હતાં. વાસણવાળાને આપવા અમારા ઉદાર (કંજુસ નહિ)

ભાભીશ્રીએ એ રતનની પેઠે જતન કરીને જાળવી રાખ્યાં હતાં. "રહેવા દ્યો હવે...છો રહ્યાં..." કહેતાંજ મ્હારા ઉપર ચીડવાયલાં ભાભીએ એ આંચકી લીધી, અને મ્હારા તો હસી હસીને પેટમાંય દુઃખી આવ્યું.

આખરે અમે જમી ઉઠયાં. અમારી એ રાત તો અસહકાર યાને અણબોલ્યામાંજ ગઈ, પરન્તુ બીજી સ્હવારે જ્યારે ભાભી મીંઠું પાણી ભરવા નદીએ સિધાવ્યાં, અને ભાઈ ઉપડયા ન્હાવા, એટલે સેવક ધીરેથી રસોડામાં સરકયાં. પેલી પોટલી ઉઠાવી. ભાભીના કપડાં ઘણાં ખરા સ્હામેના ખુલ્લા કબાટમાંજ પડી રહેતાં હતાં, એ મ્હેં ધીમેથી ઉઘાડયું, પેલા નવલાં ને પ્રદર્શનમાં મૂકવા લાયક પોટલીમાં બાંધી રાખેલાં ફેન્શી રેશમી અમ્બરો એની અંદર ગોઠવી ગોઠવીને મૂકવા માંડયા. પણ યા નસીબ! એટલામાં તો કોણ જાણે કયાંથી તે ભાભી એકદમ ત્યાં ધસી આવ્યાં, હું પકડાઇ ગયો.

"કેમ રે ચોર! એ શું કરવા માંડયું છે? ખસો જોઉં?"

ચોરી પકડાઇ ગઇ. પેલા અણમૂલાં આભૂષણો નીચે પટકતાં ભાભી હવે છણકયાં: "બને એકલાં પડીને ઘરમાં આવાજ ધંધા કર્યા કરો છોને?"

ભાઇશ્રી પાંચ પોત્તે પણ વગર લેવેદેવે બાપડા મ્હારી સાથે ચીનના શાહુકારની ગણત્રીમાં ગણાઈ ચૂકયા. હું શરમિંદો ને ભોંઠો પડયો, છતાંય ઠાવકું મોઢું રાખી બોલ્યો: "તે ભાભી! આવા અમૂલખ રૂપાળાં ચીરો તે કયાં મોસાળામાં મૂકવાને રાખી મૂકયાં છે?"

"હા...તમારા લગનમાં એ પ્હેરવા જોઇશેને, એટલા માટે. સમજ્યા, મ્હારા લાડકડા દિયરીયા!"

અને બસ! બંદાની લુલી આ રોકડો જવાબ સાંભળતાંજ બંધ થઇ ગઇ–ચ્હોંટી ગઇ.

* * * *

જ્યારે દસ વાગે અમે પાછા જમવા બેઠા, ત્યારે મ્હેં ફરી પેલી વાત ઉપાડી: " ને ભાઇ! તમે ભાભીને આવાં આણમુલ ને અપ-ટુ-ડેટ ચીરો તો અપાવો છો, પણ ભાભીજ એટલાં કંજુસ છે, કે બધાં આમ ગાંસડીમાં જતન કરીને–બાંધીને ઉંચાંજ મૂકી રાખે છે, સંઘરી રાખે છે."

" બેસો બેસો હવે, મ્હોટા ભાઇને સંભળાવના! એવાં એવાંય તમે ક્યાં ઓઢવા અને પ્હેરવામાં બાકી રાખ્યાં છે?" પેલા પ્રસંગો સંભારી ભાભીએ મ્હારી જીભ જકડી લીધી.

ભાઇ–ભાભી બન્ને હસી પડયાં, એટલે મ્હેં બાજી કર્યું: "એ મીસ્તર! પણ તમે શાના હસો છો? તમારો તો હસવાનો અધિકારજ નથી. મ્હેં તો આપણા ઘરમાં પ્હેર્યાં, પણ તમે તો...પારકાને ત્યાં... પટેલને ત્યાં..."

ભેદનો ભંડોળ ખૂલી જાય એ બ્હીકે ભાઇએ મ્હારા મોઢા ઉપર હાથ દાબી દીધો, અને મ્હેં પણ આટલી વાર ભાભી પાસે ભાઇનું માન–નાક રાખ્યું, વજન સાચવી લીધું. અમારા બન્નેની સ્થિતિ જ્યાં (આવ રે મ્હારા હરખા! ને હું તું બે સરખા!) જેવી હતી, ત્યાં કોણ કોને કહે? શું કહે? પણ ચાલાક ભાભી તો એ બધુંય ક્યારનાય સમજી ગયાં હતાં. પણ એ તો પેલી કહેવત છે ને કે "મન જાણે પાપ ને મા જાણે બાપ."

* * * *

એટલામાં એવું બન્યું કે બીજે દીવસે ભાભી મ્હારા ભાઇને એકદમ ચાર દિવસની સીક લીવનો રીપોર્ટ આપી દૂર બેઠાં. હવે બાઈ-સાહેબની ડ્યૂટી ભાઇસાહેબને માથે આવી. આજ મહારાજા સરકાર કૂકર (રસોઇયા) નુ કામ કરતા હતા, સેવક એમની પાસે ઉભો રહી ઑયની માફક ઑર્ડર ઉઠાવતો હતો, જ્યારે મહારાણી સરકાર સુપર વીઝન (દેખરેખ) પર હતાં.

રસોડામાં ચુલો ફુંકતાં ભાઇની આંખો ધુમાડે ઘેરાઇ, એટલે પછી શ્રાવણ ભાદરવાની હેલી ડાબા જમણી થવા લાગી. એક એકથી ચઢે એવા નમુનેદાર મેઘધનુષના સાત રંગની માફક સાત ડીઝાઇનની ઍંડાકૃતી ફુલકા રોટલી બાઇ વણી વણી તાવી ઉપર નાખતા હતા ! હું અને ભાભી! અમે મ્હામે બેસી આ તાલ જોઇ રહ્યાં હતાં !

" ભાઇ ! આ પણ કર્મના ભોગજને ? મહીનામાં ચાર દિવસ બાયડીના પણ અવતાર ભોગવવા પડે. પરણેલાને આ બધી પીડા ! છે કાંઇ અમારા જેવા કુંવારાને ચિન્તા કે ખટપટ ! " મ્હેં મમરો મૂક્યો.

"અમે જરા આવવા તો દો પેલીને ? પછી એ બધીય ખબર પડશે."

" સેવક તો જીવન પર્યન્ત બ્રહ્મચારી ભિષ્મજ રહેવાના છે."

" જોઇશું ને તે ! ભિષ્મ કે ભરથરી ! તે તો વખત આવે એના મેળે જણાશે. " પાસેના ખુણામાં બેઠાં બેઠાં ભાભી બોલ્યાં.

પણ ભાઇનું ચિત્ત એનાથી જરા વાતમાં દોરવાતાં એમનાથી ઉહ્‍ની ઉહ્‍ની રોટલી ચમેથાને બદલે હાથેથીજ પકડાઇ ગઈ. મ્હોંમાં આંગળી નાખી ચૂસતાં એ ખીજવાયાં: "હવે જરા મુંગો બેસ, કેટલું બોલ...બોલ..."

" હા ! એ તો ભાઇ ! જેના કામ તેજ કરે. મ્હારાં ભાભીને " હવે રાંધવુ એમાં તે શી મ્હોટી ધાડ મારવાની ? " એમ રોજ ઉઠીને ચીડવતાં હતાંને, તે હવે ખબર પડીને ? હજુ તો આ મંગળાચરણ છે, ભાઇ ! એમાંજ આમ કંટાળી ગયા, તો પછી આગળના પ્રવેશ કેમ ભજવાશે ? "

"માફ કર! ભાઇ! સાત જન્મેય ભગવાન કોઇને સ્ત્રીનો અવતાર ન આપે."

"બસ કે!"

અને જમી રહ્યા પછી સવારના નાખી ઉકેલાં **ચંપાભાભીના ચીર** ભાઇએ નીચોવી સૂકાતાં કર્યાં. મ્હારાથી ન રહેવાયું, એટલે હું બોલ્યો: "ભાઇ! આ કયા પ્રકારની પત્નીભક્તિ?"

"લગ્ન તો થવા દે, પછી એ બધુંય એની મેળે સમજાશે, બચ્ચાજી!"

અને મ્હારા ભાઇની એ વાત કેટલે અંશે ખરી હશે! એ વાંચક! તમે કોઇ અનુભવીજ જાણો. અગર તો એક ઇશ્વર! બાકી હજુ સુધી તો પરમાત્માએ મ્હને એ લ્હાવો અને એ અનુભવ લેવા લાયક નથી ધાર્યો. તમારો શું અભિપ્રાય છે?

— ન્હાઇને એ લ્હાવો મેળવવા માગણી કરવી કે માંડી વાળવું ?

વાંચો ... ... ફેરી ફેરીને ... ... વાંચો

નિશાળમાં કોર્ટમાં તથા વેપારમાં રાતદિવસ ઉપયોગી એવી કાચી-પાકી નાની-મોટી તમામ જાતની ચોપડીઓ છુટક તથા જથાબંધ એકદમ ઓછે ભાવે મનપસંદ-અપટુડેટ-મજબુત અને ટકાઉ બાંધી આપવામાં આવે છે. તેમજ પ્રેસ તથા પબ્લીશીંગ લાઇનને લગતુ પણ તમામ બાંધકામ ઘેર બેઠાં તથા બહારગામ પણ કરી આપવામાં આવે છે.

—: ફક્ત એકજવાર કામ આપી ખાત્રી કરો :—

કાગઝી ગુલામહુસેન અહમદભાઈ. રાણીતળાવ—સુરત.

પ્રકાશક:-**બી. બી. બ્રધર્સ. "સરસ્વતિ મંદિર." કણપીઠ—સુરત.**

મુદ્રક:—**મણિલાલ ભગવાનદાસ.**

"મોડર્ન ઇ પ્રી. પ્રેસ, બરાનપુરી ભાગળ—સુરત.

જોજે સંભાળજે

Pleas… …e Care! Don't Be Misguided!

રખે ઠગાતા! …રખે ભરમાતા! રખે સપડાતા!

—: જરા ધાસ્તી …રહેવું કામ છે :—

છપાય છે.] **બે ઘડી મોજ** [છપાય છે.

* આગળથી નામ નોંધાવનારને ૦-૪-૦ પાછળથી ૦-[illegible]-૦ *

"હરીઆ નકલ" કરનાર ધંધાના બીનઅનુભવી હરીફો આજ થોકબંધ વધી પડ્યાં છે. કોઇનું લખેલું પોતાના …થી લખી દેનાર તથા કોઇનું છાપેલું વગર રજાએ …કની પોતાને નામે અક્ષરે અક્ષર છપાવી મારનાર અઠંગ ઉઠાઉગીરોની આ વીસમી-સદીમાં ક્યાં કમીના છે? એમાંના એક "ચીનના શાહુકાર"ના જીવન ઉપર આલેખાયલી "ઘડીભર ગમ્મત"ના જેવીજ શૈલીમાં શ્રી. "પુષ્પ"ની હાસ્યરસિક નવીન નવલકથા.

પ્રકાશકઃ—"શ્રી સરસ્વતી મંદિર" કણપીઠ બજાર—સુરત.

જી ! જરા તીરછી નજરિયાં

(૧) તમારે ગુજરાતી હિન્દી, મરાઠી, ... સંસ્કૃત ભાષામાં ન્હાના યા મ્હોટા કોઈ પણ જાતના પુસ્તકો ... અગર મફત વાંચવાને જોઈતાં હોય તો !

(૨) તમારે ઘેર ખાનગી અભ્યાસને માટે અગર તો ગામડાની કે શહેરની નિશાળે ચાલતાં ભણવાના નવાં અગર જુનાં (સેકન્ડ ...) પુસ્તકો બેહદ સસ્તી કીંમતે ખરીદવાં હોય તો !

(૩) તમારે ઘેર ભણીને નકામા થઈ પડેલાં નિશાળના જુના પુસ્તકો અગર તો ડૉક્ટરી, એન્જીનીયરીંગ, કામર્સ, લૉ વગેરે કોઈ પણ લાઈનના, કોઇ પણ ભાષાના નવા તેમજ જુના પુસ્તકો સારી કીંમતે વેચાતાં આપવાં હોય તો !

(૪) તમારા તુટેલાં ફાટેલા અને બગડેલાં પુસ્તકો અપ-ટુ-ડેટ રીતે બંધાવી નવા જેવાં કરવા હોય તો !

(૫) તમારે ગુજરાતી, અંગ્રેજી, અગર હિન્દી કોઈ પણ ભાષામાં તાર, ટપાલ, અરજી વિગેરે લખાવવું હોય તો !

બસ ! ફક્ત એકજ વાર મુલાકાત લ્યો.

"શ્રી સરસ્વતી મંદિર."

માલીકઃ-બી. બી. બ્રધર્સ.] કણપીઠ બજાર, સુરત.

તા. કઃ-તમારાં લોટબંધ જુના પુસ્તકો (લાયબ્રેરી ... શુદ્ધાં) લેવા અમે અમારી સવડે તમારે ઘેર અગર ગામ પણ આવી શકીશું. તેમજ એક કાગળ લખવાથી બ્હારગામ વી. પી. બુકપોસ્ટથી પણ પુસ્તકો મોકલી આપીશું. સુચીપત્ર મફત મંગાવો. [માલીકઃ-બી. બી. બ્રધર્સ.